

rigentensport katholisierender (?) Stimmungsduselei liegt dem kernigen Wesen wahrer Bachscher Kunst meilenweit fern."

Däremot förekomma fall, då man just för att förverkliga Bachs intention måste bryta mot hans egna föreskrifter. Jag tänker t. ex. på inledningsarian ur kantaten "Komm du süsse Todesstunde". Här tillämpar Bach — liksom ej sällan — en symbolik av gripande verkan: medan alt-solisten sjunger sitt "Komm du süsse Todesstunde", utför orgelns sesquialtera koralmelodien "Herzlich thut mich verlangen Nach einem sel'gen End". Vid ett uppförande inför en svensk församling skulle detta bli fullständigt obegripligt. För oss är ju nämnda melodi förknippad med texten "O huvud blodigt sårat", varför meningen skulle gå förlorad. Det är därför nödvändigt att på något sätt få med texten; bäst sker detta genom att låta körsopranerna sjunga koralmelodien till texten "Jag längtar av allt hjärta Att saligt skiljas hän" (Sv. Ps. 477:1). I detta fall rättfärdigas detta genom en variant, som just föreskriver att körsopranen utför "Herzlich thut mich verlangen". Men även om så ej vore fallet, synes mig att man genom en sådan frihet bättre ger uttryck åt Bachs avsikt än om man genom att strängt hålla på originalet skulle förorsaka ett missförstånd hos åhörarna.

Ingvar Sahlén.

Recensioner.

Liturgi

Otto Dietz und Georg Helbig: Gebete der Väter. Eine Auswahl aus dem Gebetsschatz der Kirche für die Gegenwart. Erste Reihe, Band 1: Die Evangelien-Kollekten des Veit Dietrich herausgegeben von Otto Dietz. Leipzig, H. G. Wallman Verlag 1930.

Om en svensk präst tillfrågas, varifrån våra vanliga kollektböner (de s. k. epistelkollekterna) härstamma, torde han väl i allmänhet kunna hänvisa till den medeltida kyrkans böneskatt såsom deras källa. Frågar man honom, varifrån de i evangelieboken sist bland de till dagen hörande styckena upptagna bönerna (de s. k. evangeliekollekterna) hava sitt ursprung, torde han däremot i de flesta fall stå svarslös. De äro emellertid översättningar och bearbetningar från Veit

Dietrichs kollekter. Denna omständighet borde vara tillräcklig för att väcka intresset för ovan angivna publikation.

Tvenne tyska präster, O. Dietz vid St. Lorenz-kyrkan i Nürnberg och G. Helbig vid St. Maria-kyrkan i Gera, hava tillsammans begynt utgiva en serie bönesamlingar under den gemensamma titeln "Gebete der Väter". Utgivarnes mening är att huvudsakligen koncentrera sig kring reformationstidens böneskatt. Emellertid finner man också bland de planlagda häftena ett som innehåller "Gebete aus den ersten Jahrhunderten der Kirche" och ett annat upptagande "Gebete aus dem Augustiner—Eremiten—Missale von 1491". Som första häfte föreligger redan de ovan omtalade Veit Dietrichska kollekterna utgivna av O. Dietz. Rodhe yttrar beträffande dessa

Veit Dietrichs kollekt: "I författarens hemland Tyskland tilldrogo sig dessa (böner) ganska stor uppmärksamhet, men den kan icke jämföras med den som kom dem till del i de nordiska länderna" (Svenskt Gudstjänstliv s. 121.) Att den svenska kyrkan verkligen visat författaren en övermåttan stor heder är av det föregående tydligt. Emellertid torde mannen för de flesta vara blott ett namn. Några ord om honom själv må därför här inskjutas.

Född i Nürnberg 1506 kom Veit Dietrich (Vitus Theodorus) 1522 till Wittenberg för att där fullborda sina studier. Han blev bekant och vän med såväl Luther som Melancthon. I några år (1527—1530) var han t. o. m. Luthers "amanuensis". 1535 lämnade han Wittenberg och blev samma år präst vid St. Sebaldus-kyrkan i sin födelsestad. Såsom sådan arbetade han på ett framgångsrikt sätt på reformationens befästande i Nürnberg. I stridigheterna med anledning av Augusburger-Interim uppträdde han i motsats mot rådet i Nürnberg såsom en ivrig förfäktare av lutherdomens sak mot katolikerna. Mitt under stridigheterna avled han 1549.

Det är under sin verksamhet i Nürnberg som Veit Dietrich utvecklar den författareverksamhet, genom vilken hans namn kommit att leva inom den lutherska kristenheten. Här må nämnas hans "Agendbüchlein" (1543), vars liturgi förblev i bruk inom den bayerska landskyrkan ända in mot slutet av 1700-talet; vidare hans "Kinderpredig" (1546, senare upplagor under titeln "Kinder Postilla") och "Summaria Christlicher Lehr für das junge Volck was aus eim yeden Sontags Euangelio zu mercken sey sambt angehenkten Gebetten" (likaledes 1546). Det är i de båda sistnämnda arbetena vi finna hans ifrågakarande kollekt, där de äro avsedda att i böneform sammanfatta de särskilda predikningarnes innehåll.

Dessa böner äro alltför välkända bland oss för att någon karakteristik här skulle behövas. De förtjäna förvisso den rangplats som de fått i vår evangeliebok. Utan tvivel höra de till det yppersta inom reformationstidens nya bönelitteratur. Sin plats i den svenska evangelieboken, som de sedan

bibehållit, intogo Veit Dietrichs kollekt redan 1567. Doktor S. Estborn har i sitt arbete "Evangeliska Svenska Bönböcker under Reformationstidevarvet" ställt i utsikt en utförlig redogörelse för deras överflyttning till svenskt språk och gudstjänstliv (s. 118).

Texten i den nya upplagan av Veit Dietrichs kollekt är i regel moderniserad blott med hänsyn till stavningen. Beträffande en och annan mindre avvikelse från originalet lämnas redogörelse för varje särskilt fall i bifogade anmärkningar.

Vi ha all anledning att vara utgivaren tacksam för att han genom sitt arbete givit oss tillfälle att på ett bekvämt sätt lära känna originalen till dessa pärlor i vår evangeliebok.

Knut Peters.

Liturgisk Musik.

Anders Jobs och Hugo Berggren: In Memoriam S:tæ Birgittæ Sekvenser, Antifoner och hymner ur Vadstena Klosters sångskatt. Diakonistyrelsens förlag 1930. Pris 1:—.

Vadstena Klosters kyrka, Nordens Palmkyrka, Birgittas stolta, sekler trotsande skapelse, har nyss firat sitt 500-årsjubileum. Bland de musikaliska njutningar som den dagen bjöds de senfödda, tillstädeskomna pilgrimmerna, liksom de många radiolyssnarna, var också såsom sig höves, en sångstund huvudsakligast ägnad åt sånger ur den rika musikskatt, som en gång odlades inom klostermurarna i Birgittas orden. Dessa sånger voro hämtade ur den samling som de båda ivrarna för Birgittaminnets högtidlighållande: Jobs och Berggren, utgivit 1923. Sedan någon tid har denna samling varit utgången ur bokhandeln och en ny upplaga har först nu sett dagen. Den nya upplagan är den gamla like. Här bjudes ur mässan bl. a. sekvenser för juldagen och för Kristi lekamens fest, ur Tidegården hymner för olika delar av året, och antifoner — av dessa har Magnificatantifonen för juldagens vesper: Hodie Christus natus est felaktigt blivit angiven som hymn. Det mesta som meddelas är allmänligt gods. Blott de fyra sista antifonerna till Birgittas minne äro speciella för Can-

tus sororum, systrarnas sång. De äro i sin melodiska skönhet små pärlor: och ge en aning om den skatt, som för närvarande tyvärr i mycket ringa grad är känd bland oss.

A. Adell.

Orgelverk.

Michael Praetorius: Sämtliche Orgelwerke, herausgegeben von Karl Matthaei. Georg Kallmeyers förlag, Wolfenbüttel och Berlin. Pris 8 Mk.

Detta sedan ett par år tillbaka utlovade arbete föreligger nu i musikhandeln, till glädje för alla vänner av gammal, anderik orgelmusik. Med detta band fullständigas den av samma förlag utgivna Gesamtausgabe der musikalischen Werke von Michael Praetorius. Det var för övrigt just i Wolfenbüttel som Praetorius utförde sitt huvudsakliga livsverk, och det var där han dog år 1621. Kanske har han hittills varit av större betydelse genom sina utomordentligt värdefulla musiklitterära arbeten än genom sin komposition; tiden är nu inne att lära känna honom även som tonsättare. Och denna bekantskap får inte vara av löslig art. Praetorius har mycket att säga oss även i sina kör- och orgelsatser, men kräver också ett inträngande studium. Den som på allvar ägnar sig åt detta studium blir också rikt belönad.

Det omfångsrika häftet (93 notsidor) är försett med en längre, klargörande inledning av den bekante Praetoriusforskaren prof. Wilibald Gurlitt (Freiburg i Br.) samt innehåller sedan 6 "orgelhymner" — alla med cantus firmus i pedalen och med rikt figurerade manualpartier — 3 koralfantasier, brett anlagda och ytterst intressanta variationer över koralen. Min själ skall lova Herran, samt slutligen en liten "Sinfonia". De nämnda variationerna spelas huvudsakligen manualiter och äro utförbara på vilken orgel som helst. Övriga stycken erfordra visserligen en något större orgel, men äro dock mycket måttliga i sina anspråk. Någon s. k. "praetoriusorgel" är visst icke nödvändig, vad som behövs är mjuka, klara, bestämda grundstämmor, försiktigt intonerade mixturer och stråkar men i regel inga rörstämmor, då dessa på svenska orglar ofelbart skulle göra

kompositionen onjutbar. För cantus firmus i pedalen fordras 4-fots ton, vilken på mindre orglar, där pedalen saknar självständig 4-fots-stämma, torde kunna medelst pedalkopplet lånas från första manualen, medan övriga stämmor utföras på andra manualen.

Utgivaren synes ha gått till verket med goda förutsättningar. Allt visar saklighet och enkelhet, utan överbelastning av onödiga och stillösa fraserings-, föredrags- och nyanse-ringsbeteckningar. Notbilden är klar och tydlig, vilket bidrager att göra denna musik lättare tillgänglig för alla. Till och med de försök till registreringsanvisningar som gjorts äro sammanförda på ett ställe och placerade omedelbart efter företalet. Endast fingersättningen är här och där diskret angiven. Komponisten får alltså ostört tala sitt språk, och det är att hoppas att han på detta sätt, trehundra år efter sin död, skall bliva allt bättre uppfattad och uppskattad till sitt fulla värde av en ständigt växande skara kyrkomusici, och genom dem som förmedlare även av en större allmänhet. O. O.

Preludier på koralmotiv. Studier av Daniel Rudin, Sv. Kyrkans diakonistyrelses bokförlag, Stockholm.

Ombedd att anmäla föreliggande verk, kunde detta ske i få ord: ett högst anmärkningsvärt, ja förträffligt verk, vare sig man betraktar det som studiematerial eller som "handräckning" vid gudstjänstspelet.

Redan det första numret väcker både intresse och respekt, och om än dessa känslor icke växa i progressiv följd med varje nytt nummer, så bli de så mycket intensivare vid många, många andra. Jag ville som ex. ur mångfalden framhålla n:r 20. Och vem skulle inte känna sig "ställd inför n:r 48? Det smeker både öra och öga, och det är väl alldeles ofrånkomligt, att en kyrkomenighet, som hör detta preludium brusa fram i det rivande tempo, det förutsätter och i alla händelser framtingar, skulle känna sig gripen och fulltonigt instämma i Gudslovets: "Nu tacken Gud, allt folk!"

Det faller i ögonen, huru omsorgsfullt utg. tillvartagit och utnyttjat koralmotiven. Det var ju också meningen

och innebär naturligtvis en styrka. Likväl skulle jag i detta sammanhang vilja framkasta den frågan, huruvida man under alla förhållanden bör ivrigt söka tillvarataga alla möjliga motiv ur korallen och utnyttja dessa i så många lägen som möjligt. De gamla mästarna togo gärna hela melodien i följd och skapade därav en mera eller mindre lång och mera eller mindre lärd — ofta mycket lärd — sats. Och de nya? En del följa de gamla spåren, en del koncentrera sig på ett enda motiv o. s. v. Utan att precis vilja förorda en kongress — det vore ju eljes "tidsenligt"? — för dryftande av detta spörsmål, kunde man ju hava saken i tankarne och vid passande tillfälle diskutera ärendet.

Man må känna sig tacksam för utg:s försynthet mot de gamla goda reglerna för kontrapunktiskt arbete. I vår så "utvecklade" tid kan man nästan frukta vad som helst. Det är icke alls länge sedan en anmälare säger om ett verk, som vill vara kyrkligt, att det har litet eller intet gemensamt med vad hittills gällt för att vara kontrapunkt. Nu gäller det få det att skrika så hårt som möjligt. Huru förnämliga, ja man vilje säga *härliga* äro icke då de "gamles" dissonanser! (Det må tillåtas mig påvisa ett enda ställe blott, en enda takt ur det här ifrågavarande arbetet, som klart bestyrker detta: n:r 4, sjunde takten, upptakten, förstås, oräknad.)

Kromatik av *det* slag som vi i dessa "studier" finna på ett eller annat ställe, ss i första takten av n:r 36, borde helst icke förekomma i kyrklig musik — en-

ligt *min* mening, icke heller sådana "känsliga ackord" som begynnelseackordet i var och en av de tvenne sista takterna före sluttakten av n:r 4.

Och så ännu en sak, innan jag avslutar min anmälan. Det gäller den då och då uppträdande anticiperingen i någon stämma av en efterföljande ton, vanligen för att förebygga en kvintparallel. Se på n:r 5, 6:e taktens altstämma och 13:e och 19:e takternas tenorstämma! Jag riskerar kanske blamera mig genom detta påpekande, ty saken är ju tillåten och framför allt praktiserad. Men jag tar risken. Ty en dylik "fortskridning" bör *undvikas*. Jag har mycket lättare fördra en kvintparallel — åtminstone i vissa fall. Att jag är så känslig på denna punkt beror möjligen till en del därav, att då jag vid unga år — för mera än ett halvt århundrade sedan! — skrev något litet för den danske musikern Carstensen, jag ideligen blev påmind om vikten av en god, naturlig fortskridning i resp. stämmor.

Vad jag här fått säga i anslutning till eller i anledning av dessa "studier", är icke ämnat vara och får icke fattas som kritik i egentlig mening. Långt ifrån. Anmälaren har blott velat begagna det lägliga tillfället framhålla ett och annat som kanske kunde bli föremål för eftertanke, för "studier".

Jag finner mig föranlåten ännu en gång påpeka, huru högt jag värderar det sålunda anmälda verket och önskar till sist, att det måtte finna den spridning och användning, jag anser det så väl förtjäna. *John Morén.*

Meddelanden.

Kyrkosångsmötet i Örebro. Sjunde allm. svenska kyrkosångsmötet i Örebro 17—20 oktober omfattas från alla håll med ytterst livligt intresse och torde komma att få betydande omfattning både vad beträffar program och deltagande från såväl sångare som andra mötesbesökare. Från början ansåg man sig böra begränsa sångarnas antal till c:a 800, men sedan det visat sig att inkvarteringsbyråen var i stånd att härberga betydligt större antal, har man kunnat tillmötesgå inkomna önskemål om deltagande i så gott som obegränsad omfattning.

K. M:t har anslagit 2,000 kr. som bidrag för bestridande av kostnaderna

för denna kyrkosångshögtid, och Örebro kommer förvisso att göra allt för att värdigt genomföra densamma.

Sveriges Kyrkosångsförbunds Centralråd kommer jämlikt beslut vid ordinarie sammanträdet i Stockholm sistlidna januari att sammanträda i Örebro vid kyrkosångsmötet. Sammanträdet hålles fredagen den 17 oktober kl. 9.30 e. m. å Olaus-Petri pastorsexpedition. Som ärenden förekomma: anordnande av musikaliska fortbildningskurser, förbundets anslutande till Svenska Kyrkans Bildningsförbund, tid för nästa kyrkosångsmöte, stärkande av tidningen "Kyrkosångsförbundets" ställning. Sekreterarens avsägelse.